

## HALVÖKEN-KULTUREN I DELSTATEN QUERÉTARO

Av: Ann-Marie Svensson

Vad menas med mexikansk halvöken-kultur?

Ja, kulturen har fått sitt namn av naturen den omringas av, ett torrt och kargt landskap i centrala Mexiko, där mycket lite regn faller. Den här kulturen finns representerad i delstaten Querétaro som dagens dansare och musiker kommer ifrån, men finns också på andra platser som Tlaxcala, Hidalgo och México, alla med liknande natur och klimat.

De befolkningsgrupper som kan räknas till Halvökenkulturen är framför allt ursprungsbefolkningen Otomi som talar språket med samma namn, otomi. De fanns på de här platserna långt före spanjorernas erövring av Mexiko på 1500-talet och kallades för Otomi-Chichimeca-folket. Idag talar dryga 300 000 människor otomi-språket vilket också visar hur många som finns kvar av den här befolkningsgruppen.

Vad är då så speciellt med den här gruppen av människor och varför har områdena runt deras samhällen fått nomineringen Världskulturarv av UNESCO?

Man kan säga att själva namnet ger svaret: det ligger i samspelet mellan natur och kultur. Halvökens natur och otomi-samhällena med sin egen speciella kultur har fungerat tillsammans i århundranden utan stora förändringar varken på områdena de lever i eller traditionerna. I Querétaro domineras landskapets karaktär av den höga monoliten Peña de Bernal och av den buskiga och taggiga vegetationen. Landskapet är för befolkningen heligt. Här lever förfäderna kvar och regelbundet hedras de med traditioner med religiös innebörd. Den katolska tron har blandats med den ursprungliga religionen från före spanjorernas ankomst och många av festligheterna följer jordbrukets cykler.

Traditionerna hålls fortfarande levande genom pilgrimsfärder upp till toppen av klippan Bernal som ligger på 2500 m höjd. Enbart i områdena på sluttningarna och runt berget ligger också 260 familjekapell som besöks regelbundet som en del av ritualerna och för att bevara familjesamhörigheten genom bön framför allt till förfäderna men också till vattnet som är en sådan eftertraktad och outhärlig del av samhällenas existens. Naturens gång, jordbrukets rutiner och religionens ständiga närvaro i vardagen genom bön, helgondyrkan, musik och dans speglas i festerna, las fiestas. För när det ska bli fest, eller en pilgrimsfärd ska gå av stapeln, då samlas också musikerna och dansarna. Musikerna, los pifaneros som spelar på flöjter gjorda av torkade vassrör och på små trummor av vide och getskinn, vördar genom sin musik datumets helgon. Under pilgrimsvandringarna leder los pifaneros människorna under vägen och får alltså spela samtidigt som de går långa och ibland branta sträckor. Det händer att man spelar i flera dygn i sträck.

En annan del av denna Halvöken-kultur är mat-traditionen som även den speglar den lokala naturen och det som går att odla eller skörda direkt från naturen. Den riktigt traditionella kosten är baserad på grönsaker med mycket lite inslag av kött, men i det rikare och mer varierade utbudet av lokal mat på restaurangerna hittar man också griskött, kyckling, kalkon och fårkött. På landsbygden däremot är maten fortfarande baserad på majs och majsmjöl och tortillan. Här kan du få smaka på starka såser av en mängd olika chilisorter, äta tacos med myrägg eller gräshoppor och avnjuta soppor med squashblommor och kaktusblad.

Liksom den gemensamma mat-traditionen enar musik och dans samhällena. Det blir som ett socialt kitt och traditionerna kan på så vis fortsätta. Men, även i de här områdena är påverkningarna från yttrevärlden stor. Annan musik blandas in i den traditionella och kanske kan man spåra den populära musiken från norra Mexiko, las nortañas, i de mer traditionella tongångarna. För inte alls så länge sedan kunde los pifaneros spela gratis, man behövde inte pengar för att leva, men den tiden är förbi. Under en period höll musiken och dansen att helt gå förlorad till följd av detta fram till att man kom på att musikerna och dansarna kunde betalas för att de skulle fortsätta att samla folket till fester, kapellbesök eller pilgrimsvandringar - och traditionen har återuppstått. Trots det är den hotad. De unga ser sig inte som naturliga arvtagare av den traditionella musiken eller dansen. De till och med kan uppleva spelandet och dansandet som pinsamt då det finns en historisk nedvärdering av ursprungsbefolkningen i Mexiko och många vill inte erkänna att de är Otomí och vill heller inte tala språket.

Genom att dans- och musikgruppen från Bernal i Querétaro får tillfälle till att göra ett framträdande här i Regionen/Hammarkullen/Vara som en del av den kultur som Mexiko vill visa i Sverige, stärks också Halvökenkulturens värde på hemmaplan. Kanske kan fler unga människor lockas att lära sig av de äldre och föra traditionen vidare. Traditionen är i sin tur en nyckel till ett fortsatt hållbart samhälle i alla Otomí-områdena i Mexiko därför den bevarar både det unika sociala samhället och naturen den interagerar med på samma gång - vilket är precis det samspel som UNESCO vill uppmärksamma och skydda genom sin utnämning.